

מאמר ד

אם ניתן לחשוב שתי מחשבות כאחד, ואלו שזכו לכעין 'שני מוחות'

[אות ד, הערה 58]

פרק א: אם ניתן לחשוב שתי מחשבות כאחת

א. הסוברים שלא ניתן לחשוב שתי מחשבות כאחת.

רבינו כותב בחיבור הנוכחי, ראש אות ד: "אדם לא יוכל לחשוב שתי מחשבות כאחד", וראה שם הערה 58, למספר מקורות שמחסידי אשכנז המסכימים או חולקים על כלל זה.

נוסיף כאן, עוד ראשונים המסכימים לכלל זה:

1. השגות הראב"ד על רמב"ם, הלכות פרה אדומה, פ"ז ה"ג: "דעתי בכל אלו, לא משום מלאכה הוא נפסל אלא מפני היסח הדעת, שהוא שורש פיסול המלאכה... וכל מקום שתמצא פיסול על שם מלאכה, לא תתלה אותו אלא על היסח הדעת... וכללו של דבר, אין אדם יכול לכוין דעתו לשני דברים כאחד או לשני בני אדם כאחד נפרדים במעשיהם, ואי אפשר בלא היסח הדעת"¹.

2. רבי מנחם ב"ר שלמה - המאירי, 'בית הבחירה', גיטין נג ע"א: "מי המילוי, כל שנתעסק במלאכה אחרת בעוד שהוא ממלא, נפסלו מצד היסח הדעת, שאי אפשר לאדם לכוין לשני דברים כאחד...".

3. תוס', מועד קטן ח ע"ב, ד"ה 'לפי שאין', ביארו מדוע אין מערבין שמחה בשמחה: "דכמו שאין עושין מצות חבילות, דבעינן שיהא לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו הימנה; וכן שמחה בשמחה יהיה לבו פנוי בשמחה". ור"ד שפערבער הבין מכך, ש"על כל פנים, לפי דברי התוס' שמעינן, דאי אפשר לאדם להיות דעתו לשני דברים בבת אחת"².

4. נראה גם, שהרעיון שאין ביכולת האדם לחשוב שתי מחשבות שונות בבת אחת, עומד ביסוד דברי רבינו יהודה החסיד, 'ספר חסידים' (מק"נ), סו"ס תתרמה³: "כל אותן

1. ראה עוד בכל הנסמן ב'מקורות וציורים' שעל הגליון וב'ספר המפתח', שם, הנדפס ברמב"ם, מהדורת ר"ש פרנקל.

2. ר"ד שפערבער, שו"ת אפרסתא דעניא, ח"א, סי' פז אות ב, ברקלין תשסב, עמ' רלג טו"ב.

שמהרהרין ואין מבטלים הרהורם בתורה או בשאר דברים, הקב"ה לעתיד לבוא ישבר לבם". משמע, שאפילו מחשבות 'בשאר דברים', שאינם מעסק התורה, מבטלים את הרהוריו הרעים, וזאת ככל הנראה מחמת הכלל שנתבאר בחיבורינו, ש"אדם לא יוכל לחשוב שתי מחשבות כאחד".

כך גם עולה מדבריו במקומות נוספים, ראה 'ספר חסידים', סי' קעה: "ומי שמהרהר באשה ואינו יכול למנוע הרהורים מלבו, יקום וילך בחוץ עד שיהיה בטל מלבו, או ידבר שאר דברים עם בני אדם, או ינעוץ גודלי רגליו בארץ, ויתלה גופו עליהן ולא יסמוך ידיו לכותל, וזה יבטל כל מיני הרהורים של חימוד או שאר הרהורים"; שם, סי' תשעו: "אם מהרהר אדם דברים בטלים בתוך התפילה, ואינו יכול לסלקו מלבו, ואם יהרהר אחר דברי תורה לא יהרהר אחר דברים בטלים, מוטב שיהרהר אחר דברי תורה להסיר דברים בטלים מלבו"; שם, סי' תתקמא: "לבו נוטה לעבירה, או לדברים בטלים, אז מותר לו לעסוק בדרך ארץ, שלא ישתטה ושלא יהרהר בעבירה"⁴.

אוצר החכמה

ב. המסתפקים בענין זה.

אוצר החכמה

מה שהיה ברור לרבינו ולעוד קדמונים, היה מוטל בספק לרבי שניאור זלמן מלאדי - בעל ה'תניא'. ב'שולחן ערוך' שלו, סי' עג סעיף א, הוא מסתפק אם אכן לא ניתן לחשוב שתי מחשבות בבת אחת: "כל דבר שמביא ליד הרהור נקרא 'ערוה'... ומטעם זה אסרו שמיעת קול זמר אשה שהיא ערוה, אף על פי שהקול אינו נראה אלא נשמע לו - מביאו לידי הרהור. במה דברים אמורים, כשקורא קריאת שמע או מתפלל או מדבר בדברי תורה בפיו, אבל להרהר בדברי תורה - מותר, אפילו כשערוותו ממש מגולה". אולם שם ב'קונטרס אחרון', ס"ק ג, העיר על המשפט המודגש דלעיל: "צריך עיון אם אפשר להרהר שני הרהורים בבת אחת, ואם לאו אין מקום לדברים אלו. ודוק"⁵.

3. = ספר חסידים, מהדורה רגילה, סי' טז, סי' תמג, עיי"ש.

4. עי' עוד רמב"ם, הלכות איסורי ביאה, פכ"ב הכ"א: "גדולה מכל זאת אמרו, יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה". אמנם, לדבריו ביטול מחשבת עריות הוא רק באמצעות שיפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה ולא שיחשוב בשאר ענינים, בעוד שלפי הכלל שאין באפשרות אדם לחשוב שתי מחשבות כאחת, ניתן לבטל מחשבות רעות גם כשמפנה לבו לשאר ענינים.

5. רבים דנו בכוזנת וביאור דבריו, והעירו על ספקו 'אם אפשר להרהר שני הרהורים בבת אחת', ראה: ר"ד שפערבער, שו"ת אפרסתא דעניא, ח"א, סי' פז אות ב, ברוקלין תשסב, עמ' רלג סוט"א-רלד טו"ב [בתוך דבריו, עמ' רלג סוט"ב, הוא כותב: "סוף דבר, אודה ולא אבוש, אשר לעת כזאת נבון

אמנם, רבי דוד שפערבער, חוכך ומסתפק אם ניתן לחלק בין מחשבת תאוה לשאר המחשבות: מחשבת תאוה יכולה לשכון אפילו כשחושב בענין אחר, כי "הרהור תאוה בא מכח טבעי התאווני, ויכול הוא להתגנב גם בשעת הרהור בדברי תורה", אך שאר מחשבות אינן יכולות להיות בבת אחת בלבו של אדם.⁶

ג. הסוברים שאפשר לחשוב שתי מחשבות כאחת.

אולם לאידך גיסא, רבי ישראל סלנטר סובר, שאכן ביכולת האדם לחשוב שתי מחשבות כאחת! רבי נתן צבי פינקל משגיחה של ישיבת 'כנסת ישראל' דסלבודקה מוסר בשם רבי ישראל סלנטר: "כן מספרים עליו, שהיה מחפש עיצה על ביטול תורה, שלא יבטלו אותו עניני הכלל - שהיה תמיד שקוע בהם - מלימוד התורה ועיונה כפי הראוי, ומצא, כי מחשבת האדם אפשר לחלק אותה לשנים, היינו, שיש אפשרות לאדם לחשוב בשני ענינים בשעה אחת, ולא תפגם עיון של ענין אחד בעיון של ענין השני. בהמצאה זו השתמש להיות זהיר מעוון ביטול תורה גם בעת עסקו בשאר ענינים, וכן ציוה לתלמידיו המובהקים להשתמש בזה, כדי שלא יבטלו מתלמוד תורה בעת דברם עם בני אדם".⁷

גם רבי משה יהושע לייב דיסקין הסכים לזאת, ומביא לכך ראייה מעניינת: "לכאורה מוכח, דאפשר להרהר שני דברים כאחת. דאם לא תאמר הכי, אם כן איך משכחת לה הרהור בקריאת שמע? הא על כל פנים, פסוק ראשון צריך גם כוונת הענין נוסף לכוונת התיבות, ואיך יכוון שני דברים כאחת?"⁸

אנכי בביאור כוונת הרב ז"ל, ולא ידענא אם הוא מעומק המושג או מקוצר המשיג או שניהם יחדיו, כי לבי בל עמי כעת בעוה"ר"; ר"ד אורטינבערג, תהלה לדוד, אור"ח, סי' עג אות ב. ור"ח נאה, קונטרס השלחן, ירושלים תשט, מבוא, עמ' יא, הערה י, כה תמה על דברים אלה עד שהחליט בדעתו: "מסתבר, שהשורה הזאת היא הוספת אחד המעתיקים, שהוקשה לו ורשם בצידו 'צ"ע וכו' ואם לא אין מקום לדברים אלו ודוק, ואחר כך בא מעתיק אחר וחשב שאלו הם דברי רבינו ז"ל וצירפם עם ה'קונטרס אחרון'. ואין לתמוה על זה במקום שרבו המעתיקים זה מזה".

6. ר"ד שפערבער, שו"ת אפרסתא דעניא, ח"א, סי' פז אות ב, עמ' רלד טו"א.

7. רבי אברהם גרודזינסקי, תורת אברהם, מהדורה שניה, בני ברק תשלח, דף רו ע"א. יישר כח לידידי הרב אליעזר יהודה בראדט שליט"א שהפנה אותי למקור זה.

8. חידושי ר' משה יהושע לייב דיסקין, מסכת ברכות.

פרק ב: אלו שזכו לכעין 'שני מוחות'

בניגוד לכלל ש"אדם לא יוכל לחשוב שתי מחשבות כאחד", היו כמה וכמה מגדולי הדורות אשר זכו לתופעת 'שני מוחות', כך שיכלו לחשוב ולעסוק בו זמנית בשני ענינים שונים ואחרים.

אציין מספר מקורות המדברים או מעידים על תופעה זו:

א. בדברו על ענין הנבואה ודרגותיה, כותב רבי יוחנן אלימן, מחכמי ומקובלי איטליה, את הדברים הבאים, מהם עולה שהוא הכיר את תופעת 'שני מוחות': "...שקצת אנשי זאת הכת, להם דמיונות נפלאות וחלומות טרופים⁹ בעת היקיצה, כדמות מראה הנבואה, עד שחשבו בעצמם היותם נביאים, ויפלאו מאד במה ששיגוהו מהדמיונות ההם, ויחשבו שכבר הגיעו להם חכמות לא בלימוד. ויראו בלבולים גדולים בעניינים העיוניים, ויתערב להם העניינים האמתיים בעניינים הדמיוניים, עירוב נפלא. כל זה לחוץ כח המדמה וחולשת הדברי, אף כי אם יגברו שניהם, שיראו מביניהם נפלאות עצומות גם בחכמות, שידעם ויבונם מבלי לימוד... כי אחר סיבת הידיעה במעלות בהקיץ הוא, כשיקרה שישקוטו ההרגשות, תדובק הנפש בעצמים השכליים ותהיה מוכנת לקבל השפע מהם. ואפשר שיהיה זה למקצת הנפשות בהקיץ משני פנים: האחד, שתחזק הנפש כל כך עד שלא יוכלו ההרגשות להטרידה, ולא יטרדו עליה כדי שיערבו אותה ממה שבטבעה, אבל תחזק בכוחה להסתכל אל הצד העליון ואל התחתון יחדיו, כמו שיתחזקו מקצת הנפשות, לקבץ דברים יחדיו, עד שיכתוב וידבר וישמע בבת אחד. ונפש כזאת אפשר שתסור בקצת הזמנים מלהתחזק בקצת ההרגשות, ותעלה לעולם הנעלמות, ויתגלו אליה בו מקצת העניינים ויהיה כמראה הבזק. וזה מין ממיני הנבואה..."¹⁰.

ב. השווה גם דברי המגיד למרן ה'בית יוסף': "תדיר תהא מחשבתך דביקא באורייתא, אוף בעידן שאת ממלל עם בני נשא, ובעידן דאת אכיל ושתא. ובכך תזכה לאסתלקא נשמתא דילך בעידן שינתא במתיבתא דרקיע, ולמילף פיתגמי דאורייתא יקירין וברירין, וכד תקיץ - תדכר יתהון, ותעלם על ספר, ויהיו דברים נחמדים בקבלה ובתלמוד, במשנה ובמקרא. וזה סוד 'לא ימוש ספר התורה הזה מפריך' (יהושע א ח), כלומר, כד לא ימוש מפריך בעוד דאנת מתייחד למילף, ובעידן דאת אכיל ושתא ועם בני נשא ממליל, דלית את מצי למילף בפומך - תהרהר בה יומם ולילה, כלומר, בכל עידן בהגיון, היינו בהרהור הלב, אז תזכה דתהגה ביה בלילה בעידן שינה"¹¹.

9. במקור: וטרופים. ותיקנתי מסברא.

10. רבי יוחנן אלימן, שער החשק, האלבערשטאדט חש"ד, דף ז ע"ב.

ג. רבי יהודה ליב לאנדסברג¹², מעיד על רבי משה סופר - ה'חתם סופר': "הרבה פעמים אמר אל תלמידיו היקרים: 'ה' נתן לי שלש חושים: אני מדבר עם בני אדם, ובתוך כך אני חושב שאלות ותשובות, וגם עם זה אנכי מסדר השיעור של הבחורים, או לפעמים 'מגידות דרשה' - והכל בבת אחת"¹³.

כעין זה מספר עליו רבי מיכאל הרצפלד, אשר ככל הנראה שאב את המידע מתלמידיו השונים של ה'חתם סופר'¹⁴. הוא כותב כך: "כישוריו היו עצומים, עד שלפעמים הם הפליאו אותו בעצמו. לא אחת אמר לתלמידיו: 'ה' חנן אותי בכח מחשבה משולש: בעת שהנני מתבונן כיצד לשפוט את המתדיינים הרבים, הנני מתעמק גם בסוגיא עליה אמסור את השיעור הבא בפני בני הישיבה, ומתעסק בדרשה שאשא בשבת בבית הכנסת"¹⁵.

11. רבי יוסף קארו, מגיד מישורים, פרשת ויקרא, מהדורא קמא, הוצאת רי"א בר לב, פתח-תקוה תשנ"ו, עמ' 210. והשווה לביאור רבי אליהו דוד רבינוביץ-תאומים (האדר"ת) על הפסוק 'והגית בו יומם ולילה', הובא להלן בפרק זה, אות ט, עיי"ש ודוק.

השווה גם נפש החיים, שער א פרק ח: "היינו, שגם באותו העת ושעה מועטת שאתה עוסק בפרנסה כדי הצורך וההכרח לחיות נפש. על כל פנים ברעיוני מחשבתך תהא מהרהר רק בדברי תורה". ורבי אברהם אחיו של הגר"א, כותב בחיבורו מעלות התורה, ירושלים תשמט, עמ' קצה: "אף כשאתה הולך לעסוק בהם [=בבני ביתו וקנינו] בצרכי טיפולם, אף על פי כן 'ודברת בם' (דברים ו ז), ולא תפרוק מעליך עול תורה בדיבור ובהגיון ובהנהגה, כנזכר לעיל. 'ובלכתך' (דברים שם), פירוש, אף כשאדם הולך לעסקיו, ובוודאי לבו ומחשבתו טרודים בעניני העסק ההוא, אף על פי כן ילמוד מה שיוכל להבין בעת ההיא, כי אין הקב"ה בא בטרונא עם בריותיו". ראה עוד לרבי ישראל איסר מפאניוועז, מנוחה וקדושה, פתיחת הספר, ירושלים תשנ"ד, עמ' לט; שם, שער התפילה, סי' כח, עמ' פז; שם, שער התורה, סי' כט, עמ' רט. למקורות האחרונים הפנני ידידי הרב אליעזר יהודה בראדט שליט"א ותודתי נתונה לו.

12. אביו, רבי ישראל יצחק אהרן, היה מתלמידיו ואוכלי שולחנו של ה'חתם סופר' במשך עשרה שנים, וממנו ומעוד מקורבים תיעד רבי יהודה ליב תולדות רבו של אביו, ראה: ב"ש המבורגר (עורך), שם (להלן הערה 13), עמ' 87.

13. ב"ש המבורגר (עורך), זכרונות ומסורות על ה'חתם סופר', בני ברק תשנ"ו, עמ' 130. בהמשך, שם, עמ' 131, כותב רי"ל לאנדסברג, ש"הידיעות הנזכרות לקחתי ממכתב הרב הגאון ר' ישראל דוד מרגליות זצ"ל, אב"ד ק"ק בעזינג סמוך לפרעסבורג... תלמיד נאמן לרבינו ז"ל".

14. עי' ב"ש המבורגר, שם (עי' לעיל הערה 13), ס"ע 239.

15. ב"ש המבורגר, שם (עי' לעיל הערה 13), עמ' 244. יישר כח לידידי ורעי הרב אליעזר יהודה בראדט שליט"א שהפנה אותי לשני המקורות האחרונים.

ד. על רבי דוד לוריא - הרד"ל, מעיד אחד ממקורביו וכותב תולדותיו: "עסק בכל לבו ומאודו במצוות ביקור חולים ורפואתם חנם, על פי עומק ידיעתו בחכמת הרפואה... היה קל כנשר להשליך נפשו ומאודו על כל דבר הנוגע לטובת הכלל, או לחזק עמודי התורה. והשם יתברך חננו בכח נפלא, אשר עם כל עוצם טרחו ועמלו בכל הנאמר לעיל, עם כל זאת היו רעיונו ומחשבתו קשורים גם אז בענין התורה, כאשר היה ניכר מחשבתו מתוך מעשיו, שתמיד באמצע עסקיו הנ"ל היה מפסיק לחפש כרגע בבבלי או בירושלמי או בפוסקים וכו', מקום העיון שהרהר אז"¹⁶.

ה. על רבי צבי אלימלך מדינוב, מחבר ספר 'בני יששכר', מוסרים מקורות רבים על היות לו 'שני מוחות'. אחד מהם כותב: "העולם אמרו עליו, שהיה לו שתי מוחות. ופעם אחת באה אשה אחת לפניו ושפכה לפניו את מר שיחה, והוא ישב וכתב חידושי תורתו, וחשבה האשה כי איננו שומע כלל דבריה, והתחילה לבכות לפניו, ואמרה לו: רבי! מדוע אין רצונו לשמוע את בקשתי ושאלתי? - ויאמר לה: אנכי שומע היטב, אם תרצה, אספר לך את כל מה שאמרת לי בהיותך אצלי לפני עשר שנים"¹⁷.

ו. רבי אריה ליב ב"ר שלום שכנא יעלין, בעל הגהות 'יפה עינים' על התלמוד, מעיד כזאת על רבי חיים מוואלוז'ין, תלמידו הגדול והמובהק של הגר"א מווילנא: "דהנה, יש באדם שני מיני כוחות במוח: הראשון, מה שמשכיל על דבר שעומד לנגד עיניו; והשני, מה שהכח השומר והזוכר הקבוע במוח, יביאו מרחוק על כנפיהם ענינים הדומים לדבר שלפניו, למען יקח מהם דרך תבונה להבין ולהשכיל בעומק הדבר שלפניו... ועל פי רוב, שניהם לא יזדווגו כאחד - שיש חכם המעמיק בפשט הגמרא, או שאר דבר שלומד, ואינו שם על זכרונו באותו עת מה שיש קרוב לענין זה במקום

16. כתבי הגאון ר' דוד לוריא זצ"ל, תולדות דוד, עמ' יא (מספור עצמי; בנדפס אין מספור עמודים). בהערה יב שם, מוסיף הכותב לספר: "ועיני ראו, בבואו מאהליב על דבר ענין טובת הכלל. בעת אשר כל חכמי וגבירי מאהליב עטרוהו מסביב לטכס העצה עמו, פנה באמצע מאיתם על רגעים אחדים ובא אלי בהתפעלות רב, על החידוש הנפלא שעלה אז פתאום ברעיוניו בהא דפרק קמא דקדושין...". גם למקור זה הפנני ידידי הרב אליעזר יהודה בראדט שליט"א, ותודתי נתונה לו.

17. עשר צחצחות, מערכת ח, אות ח, עמ' קעט.

כך גם כותב רבי אהרן ראטה, שומר אמונים, מבוא השער, פרק ט: "ונצמד אליו בהשתתפות חיבורו בדור האחרון, הגאון קדוש ה' אשר האיר כל העולם בחיבוריו, רבינו בעל 'בני יששכר' ז"ל... כי הצדיק הזה, אחר גודל חכמתו בתורה בנגלה ובנסתר, ומוחו שהיה הפלא ופלא, עד שאמרו עליו העולם שהיה לו שני מוחות, כי ביד אחת כתב חידושי תורתו העמוקים, ובאותו זמן דיבר גם כן עם אנשים דברים מסודרים, ונראה קצת מן הקצת מחיבוריו הקדושים עומק חכמתו, מלבד רוח הקודש ומופתים נוראים אשר פעל...".

אחר להקשות ולפרק, שמרוב השקיעו את רעיוניו בהענין, ינשה מרעיוניו הדומה לו במקום אחר. ויש נבון ובקי, שמיד בהחלו להביט באיזה דבר, יסתער כסופה בקרבו המון הענינים אשר תשאם הזכרון על כנפיה להציגם לפניו, ויחודש לו מזה קושיא ותירוץ וחידוש הלכה, אבל על ידי זה יתכן, שפשט הענין במקום שעומד בו, לא יעמיק בו כנאות... וזאת רחוק הדבר, שיהיה אחד חכם ונבון כאחד, שני המעלות יחד בתכליתן, זולת מיעוטא דמיעוטא, יש מוחות גדולים הסובלים חכמה ותבונה כאחת. וכן במילי דעלמא, יש שבעת דיבורם עם איש, אינם שומעים עוד מה שידבר איש אחר שלא מענין דבריהם, ואטומה אזנם משמוע אפס קצהו מהדברים אשר ידבר איזה איש אחר; ויש אשר רחבה מוחם לשמוע ולהסכית מה שרעהו מדבר גם כן, ואמרו על הרב הגאון מוהר"ח דוואלאזין, שהיה בכוחו לדבר עם איש, ולחזור באותו עת ספר ה'אלפס'¹⁸.

ז. רבי אריה ליב יעלין, בעל הגהות 'יפה עינים' על התלמוד, כתב את דבריו האחרונים על רבי חיים מוואלאזין, אולם גם הוא עצמו זכה ל'שני מוחות', כעדותו שלו בהקדמתו להגהותיו¹⁹: "הרבנים בימי קדם הורמו מעם להקדיש עתותם לתורה ולתעודה, וכל רעיוניהם השקיעו במצולות ים התלמוד, והלכו מישור באורחות רעיוניהם באין טרדה ניצב להם לשטן בדרך... לא כן רבני זמנינו אשר יעמיסו העם עליהם משא טרדת עניני העיר, ומבוקר עד ערב צובאים פתח אהליהם המון טרדות רבות, ומה אם עוד יש לפני הרב טרדת עניניו אשר תהלום רקתו, הלא לפלא מה שהרב הזמני²⁰ יחדש איזה דבר... וכל באי שערי עירי הרואים אותי כותב חדשים ומסביב יאפפוני המון טרדות מענינים שונים, המה ראו כן תמהו על הדבר, שאני מקשיב הענינים להשיבם דבר לאשורו ואני כותב על הספר בדיו הדברי תורה. ותודה לאל,

18. רבי אריה ליב ב"ר שלום שכנא יעלין, קול אריה, ווילנא תרל"ב, דף לו ע"ב-ע"ג, אות יג. וכדאי לצטט את המשך דבריו הישיר הנוגע מעט בענין 'שני מוחות': והנה, ענין התפילה, לפי הנראה, הוא דבר פלא. שמשמש אדם בכחותיו משני המינים כאחת: בפיו ידבר עם ה', ובלבבו חושב חשבונות רבים מעניניו. ונראה מזה, שהוא בעל מוח גדול. אבל זאת תתנגד לזה, שבעת למדו בספר, אינו יכול חשוב מענינים הדומים לדבר שעומד בו. ואולי תאמרו, שהוא חכם ומעמיק גדול בפשט הענין שעומד בו, גם זאת לא נמצא בו! שאינו יודע פשט הגמרא על נכון באותו מקום... ואם כן הדבר פלא, למה בעת התפילה יש בכוחו לחשוב שני דברים כאחד?! ועל כרחך, הוא בעבור רוב הרגילות העצומה הפה דובר ועושה מעצמו הרגלו, ואין לו שום כוונה בתפילה, כי אם היה לו קצת כוונה - לא היה מוחו סובל לשאת גם כן באותו רגע עניני הכליו, ומה תצליח תפילה כזו?".

19. נדפס בראש הגהות 'יפה עינים', עמ"ס שבת.

20. = הרב בז זמננו.

מקום יש בראש להניח בו שני ענינים ממינים שונים; וכאילו נעשה עליית קיר קטנה במוח למשכן מחשבת דברי תורה, אשר שם לא תבוא רגל הטרדה. גם בעיני יפלא, רב תודות לאלקי מרום, ואשא כפי ואברכה את ה' אל עליון".

ח. כיוצא בכך סיפרו על רבי חיים עוזר גרודז'ינסקי, מגדולי דורו ואב"ד ווילנא: "וכך מרגלא בפומיה: 'העצבות ניטלת ממני שעה ששלושים אנשים פונים אלי בבת-אחת בשלושים ענינים חשובים, ואני משיב להם בבת-אחת'..."²¹.

עוד מסופר עליו: "הוא מתיישב ליד השולחן, מדפדף בגמרא, בספרים החדשים מתקבלים בכל יום, בצרור המכתבים מכל קצוי תבל, בעיתונים... בשעת עיון, לפעמים בשעת כתיבה, עומד על גבו רב מפורסם ומציע שאלה בהלכה-למעשה, ר"מ קשיש חוזר לפניו על שיעורו התורני האחרון, אשה מבקשת נדבה, צעיר בן-ישיבה מתייעץ בעניני שידוכים, סוחר שואל דעתו ועצתו בעסקי יער ופשתן, עסקן מרצה בהרחבה על בעיה מדינית - מוחו סופג עשרות קולות שונים. משתדל מאן-דהו לדבר מתוך חשש שמא אינו מקשיב לדבריו, בשעה שהוא כותב תשובה הלכתית, הריהו מעיר: 'דבר, דבר, אנכי שומע...'. ואמנם כן, הוא מקציב סכום כסף לאלמנה הסחופה, משיב לרב בעניני בשר-בחלב וגיטין, משמיע עצתו לסוחר וקובע עמדתו בשאלות הפוליטיות. מעולם לא נשמע מפיו: 'הא, מה אתה אומר?' - אימרה האופיינית בפי אנשים טרודים..."²².

מקור אחר מוסיף: "עוד סיפר הגרא"א דסלר ביחס ליכולתו לחשוב כמה ענינים בבת-אחת: פעם כשסעד פת-שחרית ישב לצידו רב ישיש ממקורביו והיו שניהם שקועים בשיחה מעמיקה על נושא ציבורי חשוב ומסובך, שהתקשו למצוא דרך לפותרו, והיה ניכר שכל שרעפיו תפוסים בהתייעצות זו. מצידו השני היה פרוס עתון מן העתונים. בקצהו השני של החדר ישבה זוגתו הרבנית ושוחחה עם אחת מרעותיה על ענין שמסופר עליו באותו עתון. למרות שניתן להתרשם משיחתו הרצינית עם הרב כאילו אינו מבחין בשום דבר, הפליט באמצע לעבר הרבנית הערה קלה, תיקון כלשהו בתוכן הידיעה מן העתון... ותיכף לאחר הסעודה ישב והעלה בכתב חידושי-תורה עמוקים בענין מסועף שהתעסק בו יום לפני כן, המצאותיו כעת היו גאוניות לעילא. והנה, בתור מקורב הרהבתי לשאול אימתי חידש את החידושים, והוא לא כיחד ממני: 'עלו בדעתי כשסעדתי פת-שחרית'..."²³.

21. א' סורסקי, אחיעזר - קובץ אגרות, חלק ב, בני-ברק תשל, עמ' תשז.

22. שם, עמ' תשז.

23. שם, עמ' תשיג.

המחבר

המחבר

המחבר

ט. רבה של ירושלים תובב"א, רבי אליהו דוד רבינוביץ-תאומים - האדר"ת, מספר על שארע לו בשנת תרכח: "שמה ראיתי סימן יפה בלימודי מאז באתי שם... אז היו כל מעייני ורעיוני רק בתורה, כמעט לא היה לי היסח הדעת מלימודי, וגם בדברי עם בני אדם היה ליבי מהרהר באיזה דבר תורה. ואמרתי אז, שאולי זה כוונת הכתוב 'והגית בו יומם ולילה', שההגיון והמחשבה יהא רק בדברי תורה"²⁴.

כיוצא בכך יש עוד מעשיות רבות על אישים שונים מהדורות האחרונים שזכו ל'שתי מוחות'²⁵, ואין עוד להאריך.

המחבר

24. רא"ד רבינוביץ-תאומים, סדר אליהו, ירושלים תשמד, עמ' 32.

הוא כפל את דבריו בחיבורו נפש דוד, אות לו, ירושלים תשמד, עמ' 121: "בטרם קבלתי עלי משרת הרבנות, כמעט היו רעיוני קשורים בהרהורי תורה תמיד; גם כשהייתי מדבר עם בני אדם, לבי היה אל עיוני תורה. והיה מרגלא בפי לומר, שזהו פשט הכתוב 'והגית בו יומם ולילה', שהוא לשון מחשבת הלב, כפירוש רבינו הגר"א ז"ל, עי' או"ח, סי' מז, מה שכתב בביאוריו ז"ל". וישר כח לידידי הרב אליעזר יהודה בראדט שליט"א שהפנה אותי לשני מקורות חשובים אלו.

25. על רבי שרגא פייבל דנציגר, אחד מאדמו"רי אלכסנדר, מסופר: "אמרו עליו, על ר' שרגא פייבל, גאוני זמנו, שהוא בעל שני מוחות, שיכול לכתוב וללמוד בעת ובעונה אחת" (רא"י ברומברג, מגדולי החסידות, ד: אדמו"רי אלכסנדר, תולדותיהם, פרשת חייהם ופעולתם, ירושלים תשיד, עמ' כ).